

Motion till riksdagen 2022/23:2176

av **Amanda Lind (MP)**

Paket för att stärka den fria konsten

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om konstnärlig frihet och principen om armlängds avstånd och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka principen om armlängds avstånd i bibliotekslagen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka stipendier för konstnärer och stöd till det fria kulturlivet och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra en långsiktig återhämtningsplan för kulturen efter pandemin och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka trygghetssystemen för konstnärer och kulturskapare och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stipendier ska berättiga till socialförsäkringar och pension och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av stödfunktioner inom Försäkringskassan och Skatteverket för konstnärer och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fler trygga anställningar och mer kultur i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka och utöka systemet med allianser och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fortsätta uppmärksamma hot och hat mot konstnärer och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att modernisera upphovsrätten och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten till breddad finansiering till kulturen, exempelvis genom stärkt avdragsrätt och bättre möjlighet till sponsring av kultur, och tillkännager detta för regeringen.

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att införa verksamhetsstöd till kollektiva konstnärsverkstäder och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda livemusikens och den fria kulturens förutsättningar och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om insatser för att stärka bild- och formområdet och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en ny kulturpolitisk utredning och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Kultur, kreativitet och skapande är en grundläggande del av att vara människa, och den fria kulturen är en av demokratins viktigaste byggstenar. Kulturpolitiken ska ha utgångspunkt i den konstnärliga friheten och yttrandefriheten. Kulturen ska ges förutsättningar, värde och kraft utan att politiken försöker styra dess innehåll eller form.

Konstens och kulturens frihet är en utgångspunkt för Miljöpartiets kulturpolitik. Vi har i regering lagt fram en ny museilag som fastlägger principen om armlängds avstånd mellan politiker och museiverksamheten. I samband med det arbetet ströks också riktlinjer som den tidigare borgerliga Alliansen infört, som innebar att museerna skulle integrera olika jämställdhets- och mångfaldsfrågor i museernas verksamhet. Vi gav MYKA (Myndigheten för kulturanalys) i uppdrag att analysera frågan om hur principen om armlängds avstånd efterlevs i praktiken och tog ett samlat grepp kring de nationella styrdokumenterna för att tydliggöra och inskräpa principen om konstnärlig frihet. Vi vill ta fler steg för att främja konstens frihet och oberoende.

Konstnärer och kulturskapare runt om i landet har drabbats hårt av pandemin. Det behövs ett långsiktigt arbete för kulturens återhämtning som sätter konstnärerna och det fria skapandet i centrum.

I regering har Miljöpartiet genomdrivit flera förstärkningar för det fria konstnärskapet. I två omgångar har vi höjt stödet till det fria kulturlivet permanent med bland annat stärkta stipendier och anslag till fria grupper. Vi la fram stora kris- och återstartsstöd under pandemin, höjde anslaget till den regionala kulturen med 250 mnkr permanent och införde produktionsincitament för film. 2016 presenterade S-MP-regeringen en handlingsplan i nio punkter för att stärka bild- och formområdet med ett särskilt fokus på konstnärers villkor. Vi tog vidare den konstnärspolitiska utredningen Konstnär – oavsett villkor? (SOU 2018:23) och la 2021 fram en konstnärspolitisk skrivelse till riksdagen, Politik för konstnärers villkor 2020/21:109, med ett helhetsgrepp på insatser för att stärka konstnärers villkor. Flera viktiga utredningar ligger nu på bordet för att stärka konstnärers och egenföretagares trygghetssystem, däribland den pågående utredningen om SGI (sjukpenninggrundande inkomst). Nu behövs en fortsatt offensiv politik för den fria konsten och kulturen.

Stärk den konstnärliga friheten och principen om armlängds avstånd

Den fria konsten säger oss vad det är att vara människa och behöver ges möjlighet att blomstra i frihet. I konsten ryms inte bara skönhet utan också obehag och skevheter, och den kan fungera som en spegel och kommentator kring olika samhällsfenomen. Konstens kraft förstås väl av auktoritära regimer – där är den fria konsten det första som försvinner och ställs i maktens tjänst. Skyddet av den fria konsten är därmed en helt grundläggande demokratifråga. De senaste åren har vi sett exempel på hur politiker försöker styra och ställa över konstnärliga yttringar som de ser som stötande eller moraliskt tvivelaktiga. Vi har sett politiker som velat stoppa enskilda utställningar på museer och evenemang på bibliotek, och hur politiker vill bestämma vilken konst som ska finnas i det offentliga rummet. Det finns även indirekta hot, som att konstnärers utsatta ekonomiska situation riskerar att skapa en anpasslighet utifrån vad som uppfattas vara den rådande politiska viljan eller att det viktiga arbetet för breddat deltagande i kulturlivet uppfattas styrande av konstens innehåll. Alla dessa hot måste vi ta oss an.

MYKA-rapporten identifierade ett antal utvecklingsområden för att stärka principen om armlängds avstånd, varav flera redan har tagits vidare. De lyfte bland annat behov av ökad kunskap och förståelse för hur idealet om den konstnärliga friheten och principen om armlängds avstånd ska förstås och efterlevas. Det handlar om myndigheternas tillämpning, men även om verksamheter inom kommun och region, där avståndet mellan politik och kulturverksamheter inte sällan är mycket kort, t.ex. genom att politiker direkt sitter i styrelser för kulturinstitutioner och verksamheter. Miljöpartiet förordar att ett uppdrag utfärdas till lämplig myndighet på kulturområdet om att ansvara för kunskapsförmedling och rådgivning inom området konstnärlig frihet och armlängds avstånd. Fördjupade dialoger bör även fortsätta med kulturmyndigheterna, kommuner och regioner för att tillsammans diskutera slutsatserna från MYKA:s rapport och öka kunskapen om hur principen om armlängds avstånd kan skyddas och efterlevas.

De kulturpolitiska målsättningarna om rättvis tillgång till kultur är viktiga och bör ligga fast, till exempel arbetet med jämställdhet och mångfald, men styrningen behöver formuleras så att de inte riskerar att kunna missförstås och leta sig in som upplevda eller faktiska krav på det konstnärliga innehållet. Effekterna av de justeringar som gjorts i regleringsbrev och av ansvariga myndigheter behöver följas upp och utvärderas, för att se om ytterligare steg behöver tas för att säkra den konstnärliga friheten. Arbetet med styrelsetillsättningar vid de statliga kulturinstitutionerna bör även fortsättningsvis inriktas på att separera politiken från beslut om konst- och kulturstöd.

Vi vill även se över om lagstiftningen kan skärpas. Vi vill stärka skrivningarna om armlängds avstånd i bibliotekslagen. Tillämpningen av museilagen bör följas upp och behov av vidare steg för att lagstiftningen ska vara tillämpbar utvärderas.

Våren 2023 äger den internationella konferensen IFACCA Worlds Summit rum i Sverige. Den samlar kulturaktörer, forskare, politiker och civilsamhällesaktörer från hela världen i syfte att främja konstnärlig frihet globalt. Slutsatser från den konferensen bör tas omhand.

Håll i återhämtningen efter pandemin

Pandemin har slagit hårt mot det fria kulturlivet. Många verksamheter vittnar om att publiken ännu inte hittat tillbaka och att det är svårt att hitta finansiering för att dra

igång nya projekt. De kris- och återstartsstöd som Miljöpartiet var drivande att få till har varit viktiga och nödvändiga, men såväl återstartsutredningen som kulturlivet pekar på att det nu behövs en långsiktighet för att kulturlivet ska kunna återhämta sig och viktig kultur och kompetens inte går förlorad. Det är bra att den nya regeringen pekar ut konstnärers villkor och föreslår en förlängning av anslagen till konstnärsstipendierna. Samtidigt saknas många områden. Fria grupper, det ideella kulturlivet, biograferna, den regionala kulturen, samlingslokalerna och de nationella minoriteternas kultur är exempel på områden som nu får se återstartsstöden ryckas undan helt. Det är beklagansvärt att den nya regeringen inte ser och prioriterar kulturens behov mer.

Miljöpartiet vill förlänga återstartsstöden för 2023 för hela det fria kulturlivet och permanenta dem enligt återstartsutredningens förslag. Vi vill även fortsätta stärka den regionala kulturen och gå vidare med förslag så som digitalisering och upprustning av kulturarvet, vilket bidrar till arbetstillfällena och infrastruktur för kulturen i hela landet.

Stärk konstnärers villkor

För en reell konstnärlig frihet krävs att det finns rimliga villkor för konstnärer att verka. De enskilda kulturskaparna tillhör kulturlivets absoluta fundament. Den konstnärliga utvecklingen är beroende av att professionella konstnärer och kulturskapare har möjlighet att arbeta under rimliga villkor i hela landet. Det är förstås för de verksammas egen skull, men också för att människor ska våga söka sig till yrket så att vi får ett brett, levande och mångfasetterat kulturliv i hela landet. Miljöpartiet vill se en bredd av insatser här.

Trygghetssystemen behöver förbättras för att även kulturskapare och egenföretagare ska kunna vara sjuka eller föräldralediga utan att ekonomin raseras. Utredningar om a-kassan och socialförsäkringen är nu under beredning. Vi vill att trygghetssystemen moderniseras för att passa för konstnärers arbetsmarknad och arbetsprocesser, med en kombination av anställningar, kortare uppdrag, stipendier och säsongsbetonade intäkter. Vi vill permanenta de tillfälliga regler som genomfördes under pandemin när det gäller möjligheten för konstnärer att lägga sin firma vilande och ändå få rätt till a-kassa. Den pågående utredningen om SGI var oerhört viktig att den kom till stånd. Det är viktigt att inte summan som kommer den enskilde konstnären till del minskar som en följd av en sådan reform. Anslagen till stipendierna bör därför ses över. Miljöpartiet vill även se en funktion inom Försäkringskassan med specialkompetens om konstnärers och kultur-arbetarens sociala trygghet.

Vi menar att det bör finnas en inriktning att skapa fler trygga anställningar inom offentligt finansierad scenkonst- och kulturverksamhet. Systemet med konstnärsallianser är ett sätt att möjliggöra trygga arbetsvillkor för många. De statliga medlen till allianserna har under åren bidragit till att öka frilansares sociala och ekonomiska trygghet, avlasta arbetslöshetskassan, utveckla matchning och förmedling samt stimulera den konstnärliga utvecklingen. Det är ett system vi vill värna och utveckla, exempelvis genom att utreda om fler yrkeskategorier kan omfattas av systemet.

Drygt 70 procent av tillfrågade utställningsarrangörer uppgav 2021 vid en undersökning av Kulturrådet att de följer avtalet om medverkans- och utställningsersättning, det så kallade MU-avtalet. Att följa MU-avtalet ska vara en självklarhet för arrangörer. I regleringsbrevet för 2021 fick Kulturrådet i uppdrag att göra en uppföljning av efterlevnaden och tillämpningen av MU-avtalet bland statliga och andra aktörer. De statliga

utställningsarrangörerna är den kategori som följer MU-avtalet i störst utsträckning. Det är också de statliga arrangörerna som är juridiskt bundna att följa avtalet. Regionala arrangörer tillämpar MU-avtalet i nästan lika stor utsträckning som statliga aktörer. Användningen av MU-avtalet har alltså ökat sedan 2013 och många i undersökningen är positiva till vad avtalet inneburit för konstnärernas villkor. Samtidigt anger närmare 20 procent att de inte följer MU-avtalet. Det är främst privata aktörer och ideella föreningar som inte tillämpar avtalet. Begränsade ekonomiska resurser anges som huvudorsak. Att anslå mer pengar kan vara ett sätt att underlätta för arrangörer, liksom att stärka anslagen till den regionala kulturen. MU-avtalets utformning bör även ses över för att se om konstnärers villkor ytterligare kan stärkas inom ramen för avtalet.

Hot och hat drabbar röstbärare världen över, och konstnärer och kulturarbetare är en utsatt grupp. Vi vill införa fler fristäder för utsatta konstnärer, författare och journalister och det är också viktigt att fortsätta arbetet för att motverka hot och hat gentemot konstnärer i Sverige.

Upphovsrätten måste fungera för hur vi konsumerar kultur i en modern tid

Upphovsrätten måste fungera för hur vi konsumerar kultur i en modern tid och bidra till att kulturen finns tillgänglig för människor. Det är viktigt att upphovsrätten fungerar i vår digitala tidsålder där mycket av distributionen sker via internet. Framväxten av nya nätbaserade affärsmodeller, där kulturen är enkelt tillgänglig samtidigt som kulturskaparna får betalt för sitt arbete, är positiv och ska stimuleras t ex genom det arbete som pågår med implementeringen av DSM-direktivet. Syftet med upphovsrättsdirektivet är att harmonisera och modernisera reglerna för upphovsrätt på EU:s inre marknad. För Miljöpartiet har det varit viktigt att den svenska implementeringen av upphovsrättsdirektivet dels säkrar yttrandefrihet och frihet för användare, dels innebär en reell förbättring för rättighetshavare. Det är viktigt att upphovspersonerna får ett bra stöd i lagstiftningen för att avtal ska kunna träffas med de onlinetjänster som erbjuder upphovsrättsskyddat material och som ofta har ett långt starkare förhandlingsläge.

I den proposition som nu ligger på riksdagens bord finns flera positiva delar som gagnar upphovspersoner. Det är positivt att nuvarande regering genomfört vissa ändringar sedan promemorian och nu föreslår en justerad tid för retroaktivitet för att ersättningen för gamla avtal ska kunna justeras upp (från 10 år till 20 år). Det är även positivt att det är inskräpvt att den som förvärvat upphovsrätt till ett verk minst en gång per år ska lämna ”aktuell, relevant och uttömmande” information till upphovsmannen om på de sätt verket har utnyttjats.

Samtidigt kvarstår viss problematik i balansen mellan upphovsrättsinnehavare och andra aktörer som ofta har en starkare ställning när avtal ska träffas eller när information ska ges om hur ett verk används. Vi menar därför att det dels hade behövts justeringar på vissa punkter i lagförslaget, dels ett ställningstagande om löpande utvärdering av implementeringen av lagstiftningen med hänvisning till dess stora betydelse och att Sverige inte bör avvika väsentligt från övriga länder i sin tillämpning på ett sätt som drabbar upphovspersoner negativt. Nu är det viktigt att löpande följa implementeringen och effekterna av den, liksom kommande arbete som rör upphovsrättsområdet.

Bredda finansieringen till kulturen

Vi vill stärka konstens och kulturens finansiering, och att öka förutsättningarna för privat finansiering är en sådan del. Även återstartsutredningen har förslag som går i denna riktning. Vi vill gå vidare med en konkret utredning som tittar på möjligheten till avdrag av investeringar i och sponsring av kultur – utan att den offentliga finansieringen minskar. Avdragsrätt för inköp av konst är en sak som bör utredas, liksom frågan om en enhetlig kultur moms.

Se över villkoren för kollektiva konstnärsverkstäder (KKV)

Det bedrivs en omfattande och viktig verksamhet runt om i landets kollektiva konstnärsverkstäder. De underlättar för konstnärligt skapande då medlemmarna delar på utrustning och lokaler. KKV fungerar också som bas för kollegialt utbyte och samverkar ofta med det lokala och regionala konstlivet. Idag finns ett statligt utrustningsbidrag för kollektivverkstäder, men inget statligt stöd för driften av dessa ibland ganska omfattande verksamheter. Vissa kollektivverkstäder i Sverige är dessutom av nationellt intresse då de erbjuder unika verkstadsmöjligheter för konstnärer i hela Sverige, exempelvis stengården hos KKV Bohuslän och bronsgjuteriet hos KKV Göteborg. Vi föreslår att ett statligt driftsstöd till kollektivverkstäder utreds. Det skulle skapa en större stabilitet i verksamheten och bättre möjliggöra för konstnärer runt om i landet att verka.

Stärk livemusiken och tillgång till livekultur i hela landet

För att visionen om kultur för alla ska bli verklighet, behöver arrangörer ha långsiktiga förutsättningar för att kunna arrangera i hela landet. Alla ska kunna uppleva evenemang live oavsett var i Sverige du bor. Här är anslagen till det fria kulturlivet en viktig fråga, men även lokalfrågan tar allt större plats i diskussionerna. Här behöver politik, näringsliv och kulturaktörer komma samman för att diskutera möjliga lösningar. Det är inte rimligt att den fria kulturen och livekulturen trycks allt längre bort från städernas centrum, eller inte har några spelplatser alls i mindre orter runt om i landet. Ett steg vi gärna ser är en utredning för att stärka livemusikens och den fria kulturens förutsättningar.

Stärk bild- och formområdet

Många konstnärer inom bild och form har svårt att försörja sig på sin konst och sektorn har länge varit underfinansierad. Under mandatperioderna som gått har vi bland annat tagit fram en ny konstnärspolitisk skrivelse, antagit en handlingsplan för bild- och formområdet, arbetat med tillämpningen av MU-avtalet och stärkt de permanenta anslagen till konstnärstipendier. Det var ett viktigt steg att bild och form 2018 blev ett nytt utpekat område inom kultursamverkansmodellen, men får en relativt liten del av de statliga och regionala bidrag som ges inom alla konstområden enl. Kulturrådets uppföljning av kultursamverkansmodellen 2020. Att ge utrymme till konst- och kulturområden med en svag regional struktur är prioriterat för verksamhetsbidragen inom samverkansmodellen sedan 2021. I den pågående utredningen om kultursamverkansmodellen är det rimligt att diskutera hur detta bild- och formområde kan stärkas

ytterligare och på vilket sätt. Vi menar även att en nationell strategi för att stärka bild- och formområdet kan vara ett möjligt nästa steg.

Ny kulturpolitisk utredning

Det har nu gått ett antal år sedan den senaste kulturutredningen och en översyn av de kulturpolitiska målen gjordes, och mycket har hänt i samhällsutvecklingen sedan dess. En ny kulturutredning bör därför tillsättas under innevarande mandatperiod. Det är rimligt att konstnärers villkor får ta plats även i de kulturpolitiska målsättningarna då det är en grundläggande förutsättning för ett fritt och starkt kulturliv. Även frågan om konsten frihet, digitaliseringen, följderna av pandemin samt barns och ungas rättvisa tillgång till kultur bör vara fokusområden för en ny kulturpolitisk utredning.

Amanda Lind (MP)